

29708

ÅNGERMANLAND

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Ed

17/4 1975

Kihlgren, Märta, 1975

Svar på ULMA:s frågelista M 82 Matordning
och bordsseder (text på dialekt)

25 bl. 4:o

1 " " anm.

Översättning

13 bl. 4:o

29708

Svar Frågelista N. 82.

Matordning och bordsseder.1 Matordning.

1.

På Essmåla, så säg vi i vagnlibreta & må-
mat håll vi vännen på & å säg & matmål,
t.x. den gå måg inta så mytja som &
måmat. å vi säg ju måray måla å
meddas måla håll måh. å kvällsmåh- &.

Nån vi använna ju oss till & dänn ut-
trykka, va då jäll "kräka" koya å höva.
då hta ju, t.x. ha-du jett kräka måray
måla, å ha-du jett höven na meddas-mål?
å mjälkinga, då va måraymåla å kvälls
måla, t.x. ho mytja mjälka n dänn koy
ti måraymåla? mjälka na so mytja jett du
jell mjälka medda? meddas måh. idag jekk ja
so lita ti kvällsmåla till dänn koy, so muske
ja inta bry måg om na meddas mål, ta a na längar.

män då då ä frågan om matn, ss säg vi ju
 frukost ä frukostn, t. l. då ä bäst då vi ät
 frukostn inna vi hä på oss rekhtitt ä gånt
 na. ä frukostn då ä ju märay mä, ä föymän-
 nis. ä mytija ss säg vi ju meddan ätt matn
 mitt idan, gå in ä ät meddan, håll va ärti
 meddas mat idog, håll meddas mä. ä på kvällen
 aftaway. män man lä rekhtitt gamal ä män-
 nisar, kan ju säjja om vell ja ha mägn beta,
 ä nu ta vi äss n kvälls beta, då ju i vey lihta
 n smorgås vä rakht va som hållst ja håll
 ät vä håll bara smöra ä kakay brö¹⁾ antingn
 mykht håll häff ä brö håll kaka, ä mytjan
 lita hadda ju dom him messy håll körostu
 håll nan fatost håll kähvsyllta, håll na håll
 fläsk, ja nästan rakht va som hållst ätta rå ä
 läga, ä ätta då vi va mer ä minner sogn, då
 komma föll on ja va jera vi hadda hatt för
 oss, n tschn dag då va nog mästa nan lä dom
 som ~~hela~~ gåy till ä va jussom ällar som skella
 komma vä ä tschna föslag. ä jussom bestämma tm.

¹⁾ brö

3

Om ja säg att vi höll på vä na jara, arbet-
 nan bit i frän-gän, ä dä tog längar ti n dä
 va jussom beräkna, män vi valla foa fjadill
 på ey-gang dä va ss lita ä dä skella inta
 ta rakht nan langn stamn ti fo i frän ässa,
 ss komma na vara nan som sa ja ä ss sogn
 ss ja tra inta att ja kan bja ti meddan, ja
 komma na vara nan fler som sa no ä vi de anuran
 hongri män vi jett fo fjoka ä haka ti meddas.
 ss komma matmora säjja om jett ji äta rekklitt
 ss ji bja tellay ji kom him. häll ä hanna ä
 matu som ji bja på, män dä ä ä smra litta
 ut-trykk ä dam bja, vi använnoma ss många
 olika tellfälla, vi sa ä säg han häll hoy bidda
 inta alls-där. ä oppvayf grötu ä ingu ting ä bja
 på.

bia uthärda

haka uthärda

2. Om vi inta tska om matmäta som vi
 komma äta ä laga tell i vay li äy ing dan i
 jöy ing. utan vi ta n dag dä vi säg att vi ha vöra
 tungu äura ä ta äss tell vä na anura, gatt i väg
 ätt na höll, ä ätt dä va bäst ä fo ti säg nan mat

dagen i
genom

inna-dä bar i väg, då komma matmora säga
 ja tog till-dä i bräfång, för dem gatt för säg
 nan smaka, håll n gulta inna dem-ga säg ä-
 gåha. då komma na vara nan som inte komma
 för ti säg na dä, -dä hitana för dag n beta
 å stopp ti fikka, om itt du kan truga ti
 dä na lå a hanna. jag för full ställa se ji
 för ji a rekklitt a råva mån dä ji kom ti baka
 -dä meyas att dä skolla vara se mytja å våll-
 samt dä se dem skolla för vänta säg å vara
 mer n mätt.

3. nu är snaff frukästdakes håll middas
 dakks håll aftaväsdakks. t.x. dä komma nan
 å sa i kring frukästdakks att vi skolla jara dä.

4. dä ha ju vöra vaylitt vä för middas kaffi
 å ätta middas kaffe n langn ti lå vara. å för
 va dä ju-dä kaffi å grädda å n socker bit. å dä
 va ju gott å bra, ti för n vil stäm, män ätta
 som ätting ha vaffa bättar å bättar skavans
 vöra vaylitt på a ham sista fämti åra vä na
 doppa ätvä, för å ätta middas kaffi, å dä vaff-dä

hastigheten

5

ju å som a måh för han som välla ha. Då har ju
 so mytja brott på husbonfäktja hedom spåku
 ha välla hatta, ti många gård vara skoypan å
 ti naan gård vara bå vitbulla å skoypan, å på
 a anna ställa konnaya vara hogbrösmögåsa
 ti kaffi på älla middan å na anna på för mid-
 dan. So na anna måh han a ju itt vaha tab om
 omma dem skolla hinna vä na jara.

5. N husmor härl han håll hoy som stog-
 för, konna ju vaha förhinnra på na vis då
 dem hell på vä matu, so dem som vänta
 vaff stohi då konnaya hta ji kan joll ta
 ji n beta tellans matu, matu bli tress.

6. Ja vet måg inta ha hoff tabas om na
 anna n-attfäktja ha holla äyinga på mat-
 tin på na vis, män somhi människor
 som va esamma inta öt nan ting för
 n dem tjänna säg rihktitt uthova. å ti
 gåba där dem valita fäkt å inta na smo
 håll minnara båya, na konna dem spara
 vä ti äta, jussom tellays dem ga säg tin

uthova
 mycket
 utsvalten

6 7. Mytja ällar människor vlla ju ha fruköst
matu tiditt, män-dom ha nästan hatt olika
sca ti var gån, ä-dom ha dom vänt säg
vä, so dom ha rakht bra, då dom ha
gotta teija ny n se, på a anna ställe.
Ti borngåha so ät dom redan klökka
spu på måran inna dom börja arbeta
vä nan ting, juiga jekk ju ä mjökka ä
stilla kräka ä hon jekk föll äta då hon
komma in boffi lagän. När kerra ä arbes
färtja som vä leggd för dan. ä Ti n-aan
gån ät dom älla då dom hadda vora uta
ä arbeta nan timma, ä ti nästa gån ät
dom tu ä timmar älla då dom hadda bodd
på arbeta, ä likht vara vä middan, ät dom
tiditt på måran, vaff dom ju segru på mid-
das måka tidigara, ä då fekk dom ju rätta
för ä älla middas kaffi älla de anna mat
måka. När va som älltin ha forours mög
va för dom ha stega opp so tiditt då då va
ä ä svaffa vintay dom ha ju nästan ällri sett

7
ti uträtta nan ting utan lekht. Frukästu
häll mörare måka va no saltströmmingn å
järay å oppvayf grötu, koy mjöggrötu övar
søy kvällen före. häll sella å järay å sella va
stekht på gröa, män strömmingn kokht å vi
män dä va judom som stekht å män dem
å ju so smö. ässa hämma na föll att nan gang
hadda dem nan aan mat, na ädopp søy nan
dog för å nan väling i ställa för grötu. När ti
meddasmåka komma na vankas bhokakay
å stekht fräska å vitsäsu å nan krämm.
å ti-ofta vass smöra å kakay å msa ostu
häll nan kähuseylta å röbetta ja bägga
dela ja älla öla, å søy på kvällen kokht å vi
ju grötu föra säng-dakhs, för de mästa koy-
mjöggrötu för koymjöka hadda ju älla män-
niser, När dä ha ju vöra vissa matsreati,
~~ohkati~~ sökkesay, å vissa dagar skolla na ju vara
den matu. Bruya böysay på tistån å affen på
tostån sya ganga skolla fräska vara stekht å
amma-ganga kokht, å tjottsäppa vä klimgn.

lekht
lykta-
fotogen
eller ljus

ULMA 29708. Märta Kihlgren. 1975

ÅNG. ED

Frgl M 82

å ätvä matu so drakk no fjältja drukk som
 dom jötra sjáwhäll sur mjálka opp vissu häll
 nau sepparara mjálk.

8. Dæri feboan va ju mæst barra en fræn var
 gah, utom dá-dá va na som skella jaras na
 safellt som laga na tak häll na dæri lagæn
 häll rossta tel nau ve. Assa i skattanna forðom
 hadda ju stora langa skattas giffa dæri á barra
 li skattu so dá kalla dom i hop mang á gaffas
 átt, á dá vara ju ställt vá matu á dá holl
 dom no mat máka som áttá vey lihita dá
 kenna fell vaha nau litla om áning om dá va
 so dom to já ha ti russ so dom skella kennafo
 gå him já byggda átt dom drog ut já tin, man
 vaff arless fjältja for hongri so vissu na husboon
 átt ittdá just vaff na uträtta utan matbitan á nau
 vil stánn, for dá va arbesamt ti trápna á gå ti á damm
 tuvay dan i jöning, á lita so vnt forðom boija tiditt
 á holl já tells dá stymnda om kvälla. Dá dá va trosh-
 ninga om hesta dá toga já vara bra kállt om
 möya so dom kenna gå in nau á varma ság

9
å jussom turas om, män dem tjoka ju vandrings
vå häst, som drog troskvarke å då vara ju se
hinnarsamt för han ti staya, så då va älltin
nan som bytta å han för då vaff kallt tiggå så
sakhti å jämt hille den, så han fekk gå in som
dem sa, å for njava värma. Då va ju anna vä
dem som trosska vä shögay dem holl sägna
värma, män dagay va kaffara så då vella no till
att dem holl på may dem säg. Jusst då då va
så dann hostjara åt dem mytju hita sur-
stromningu som han va, håll litte stekkt å två
förr pårsay, åssa tättnjåkka, män på nan gåh
åt dem föll na anna å om itt husbonn jäkka själv
tykhta om surstromningu då komma nå mästa
an på då va då vaff för mat tiggåss.

9. Om då va så då vaff beggd nan arbetar lå
na shag som skolla jara na arbetsdagar hä vä nan hoffs
han va bonna håll na anna, så då vara älltin tak
om ksthälla, håll mathällninga, män i bhann
komma på hita, män å män i mella va tykhta å du
om n hann mathällninga, då vara ju frågan om

dä drogda. Ja dä ha ju vöra frågan om tjott-
 säppa om ~~sondag~~ långt baki vaka, tjotta
 ä pärar ä rottar, ä dä taka dom ju om att säppa
 va krafti ä bastant dä på sondan, ä att dom
 bruka koka mytja n ston gulta, ä spä ut ä äta
 flera gang på vikka so länge hoy rakke. Telling
 tosfan hällit, dä dom kokta off säppa på järke
 ä spädda ut hoy ä nan gang om dä jekke an.
 So säkaff so ära inta so gott ä vita män va vivot
 dä ä ju att jäktja i allmänhet va fätti ä okomi-
 ti ta vara på va joha komma, so dom som bruka
 joha ä hadda kräka laga ju till ta dä dom drakta
 ä använda ju mjähka ä tjanda smöra ä joha
 ostu ä mesay bä ta ko ä jet mjähka, ässa tahasa
 mytja om att dom använda fisku boffi ä y lokksu
 jekke dom ju mytja för i vaka ä siku, so dom brätta
 ju att somli vaff rakkt rädd dä dom säg lakksfata
 på matboka, män dä vaff föll mytja ta salt matn
 för dom komma ju itt behålla fäskmatn som nu,
 ä dä vaff föll bä häskaff ä halv suff för mang dä
 dom hadda i matväg.

då va n gammal n tjäring som hell på taha
 om n gang hoda va då høy vaff spikkes ut å
 tjyrs lill piga høy va inta mer n, n såkkes
 spisar, å därri den gånj fekk inta allihop sam-
 ma mat, utan tjyrsara fekk äta sey gäss fjältja
 hadda eta, å allri na smör på kakay ätt tjyrsara
 å høy fekk lit^{mat} vä ätt so høy va hongri veitt
 då høy fekk å lora om kvälla, å arbeta rakht
 omäy, litt fekk a høy skolla dra vattna ätt
 kräka å ven ti älla vä å visas hit å dit so lang
 som dan va, män so taha na om att den hadda
 n ällar piga, å den låg nå ti samma rom å
 samma säng å høy tykhta na va snäll, för dä va
 n kväll som høy hadda lakht säg å då so ätt stor-
 piga, hä häjaja nu ära kvällen å ja onpa då allri
 voffa nan mära, då redan va høy belätn på livs.
 män so sa saaya då vara n natt som störipiga
 väkhta oppa, å ^{5.10} stinuta kom opp sho vi äta äss
 mätt å då hadda høy stols matn å sätta fram
 å då va smör å lilla tä vaff den ganga män
 då lora vi itt jera na mangs gangar, män va ja minnsa sa-

där ja tjenda då ja va ong. Där vara ju n husmor
 lå gamla stamma, män no omna hon äss
 matu å hon va ontsha för att arbetsfältja å tjyvara
 fekk mylja å goon mat. I där vara tjottsäppa å
 rottay å råskaha päray om sddagay, å ti frukäst
 fekk vi na ägga å onspovism å käluseylla å röbittay
 å rörostu håll fatostu, då då fous råmjähka.
 I goonkaha hadda dom ju bå hålj å vekka, å kaf-
 ji bröa bulla å skorpsay fekk vi var dag, män inta
 hadda då föll vöra so vay litt i hännas ungdom
 män hon hadda ju spåve tjyrt jiga på flera ställa.
 I där säg ja att hon laga till nan kälustek, sma ställt
 å na svåkaya å nan grädda å kråsa om då va so
 hon vänta na storfrämman, män då fekk ju tschka
 eya sitta inni salu håll na omna rom, dom hadda
 ju fali stoygån. När no fekk vi matu män inta käl-
 steka, då spadde no å ga gebbn sämn då han åt.

10. Lovha då källa dom ju tjotta å fhäska å
 ostu å misay, å då som jekk an å laga till lå då
 å i kamm fannsa ju mer å i kamm minnar, å då
 då tog på vara det seba vi ju att nu tryt snaff soha

å mang sa ju som så att no dsgr utan sovah
 om dom fekk smöra på kakay va då sovah no dsgr
 då ha ju inta vöra vay litt vää smöra på kakay ti
 middas ti älla gåva. När då va no lå då att dom
 sålde ossepparära mjölka å då rakka föll itt i hoga
 omitt dom häggda na måh, å gammalayät ju inta
 smöra på kakay om dom hadda fhäskä på mat-
 boka, män då va ju inta ti älla gåva dom hadda
 joba å kräka ti fö säg på å då vara no inta se
 fett älla gangar utan dom fekk no hägda ällt som
 va å dom som hadda nyttja böna fekk no äta bä
 på ena å aunnä visa. Vi säg ju jitsovha ni dag
 att ätt ostn å mesay lå jst mjölka, män då källa vi
 ju sylta ja då vi ät på smorgäsa, lägg på sovha.
 Dom aunnä ju träbyttay, å då va ju kanna
 for tell å bevräya på mer n ett vis, byttay fekk
 ju bekäntitt ti bära, å ställa ifrån säg jöyning
 att då va tätt läkka på dom. Om va mat som
 hällst ha vi ju sakht å hanna va sovhatt å gott å
 då va föll då vi va rekhtitt hongri å fekk na som
 vi då lykht va rekhtitt gott.

Om dom va uta å jaga å fekk säg n kora håll n
fsgah håll n ålj, då hadda dom vora uta å skaf-
fa sovla ti gäss. Om pärar å mjöla å gryp å
rotten å å tsikka, då va grovskaffninga, män
tjotta å fhäsha då va gussläna.

Om man sitt å ät barra kakay ey baff-dä
moha man, å likht om man ät barra sovla
t.x. je säg tell å barra spär ostbit på ostbit å
ät utan (brö) kaka då itt barra moha man
utan man va skamblösa

11. Wisägna, ät n ham förmatt n nu å
val itt je mätt fo je byta smar vä nan gröt
häll väling va vi hadda håll söppa håll krämm.

12. Matsättn han komma i fråga i många
sammahanga. Då bäya jekk på skohä 48
vora ju frågan om ti ha n matsäkkbit vä
säg, å kan håll kora som arbeta häri skojn
skolla ju ha matsättn, hoffa dom va boffa övar
dan håll låg däri nan köjja helle vekka håll lön-
gar, män om ja säg att nan männis förätt na håll

då hata na, du jett ta nan fak matsäkk vä da,
 Å dom som jekk ti skokks hadda ju n reggsäkk
 å bar "matsäcken" kaffi å na sokkar bita å na smör-
 rgäsar, kaffi kokta dom ju mäst ti n burk
 som dom sätta opp på n tjäpp övar n littn äll
 då dom villda å na mytju markvadin matbeta
 komma dom inta ha vä säg vintartin jor då jor
 ju so då va tjaha då dom skolla äta, då va n
 dam-älstan dom hadda, då va häksta, då va
 nan stobba. I ndam reggsäcken han jekk no
 hata matsättju, je mä matsättju böffi reg-
 gsäcken va no jor omofällt ti säjja, å därri
 n-dam säcken hadda dom no å ombyta vanta
 å nan massa å kanna nan träjja ti ha på säg då
 dom jekk him svetti å skut. Då vi jekk å jätta
 jekk ju till koutu gå an, håll na litta knyta, mat-
 knyta. å då hata no jara, å ressta ti matsäcken

13.

Då komma ju mytja an på va vår då va å va
 ästi då va, ti ressta matsättju, vara vinfay å
 hållt å han som skolla äta ällri jekk komma

smär tak äti nan varma som dä mäta ha vira
 för, däri skoju ä på vägbegga, dä vara bra om
 som komma för vä säga som jekk an ä jonan
 varma ti säg tä. n som n väling ti nan flaska
 håll burk vit ja som hadda in lura, män om vi
 häst fräsk ä kakay ä kaffi ha no mäta fött
 hella liva ä kraftay ti tsikka arbetara, annas ha
 no järtja ressta i hop dä som ha hatt nan sell
 håll nan strömming ti lägga på kakay, ässa
 jekk som föjoka ä fö ti säg na pärar ä nan gröt
 inna dä bar ä, ässa äta dä som komma ti göss
 män say järtja hadda ss som komma jara nan
 ukakay ha no dä ä fött vira matu ti bita på. jetar
 matu vara ju lättara vä för dä föss ju inta nan ting
 ss dä komma som ju ha kallgrötn ä surmjälka ä nan
 kakabit, ä fanns smöra ä mesastu ä nan tjäkk
 kaka vara ju ingu kostf. ä för järtjotta jekk ju
 räcka länge om dä fanns ti ngäk ss som komma för
 dä vä säg. Män annas för vi no tro att növa ha
 läff männisay ti reda säg på na vis

14. Aska ta två stora ämningar som ha no
komma ti användnings mytja för som va no
bra å behålla smör å ostu å va mat du n hadda
väda, för då va ju növäänditt å ha matu i behåll för
ohälsa som vi säg rättay å lekattu å fogla söda
ha formos trä skriva som som ha hatt bä tjotta
å fråska å kakay ti. ja vet vi ha skura å gna å vä
dra som män mat läkta sät ti. Iska skriva
som va stora hadda som vä säg då då bara dit
som tjoka vä häst å vagnu, män då som krusyja
jä n häst fekk som ju beqangua konyta, dukad
tå tyg. å drukkaskagga som hadda som no barra
ti stora gåka då som för ut ti skatta å va mytja
fäkk.

15. n dunn lilla matu som tog vä säg ti n fik
ka, då källa som för beta häll n kliring, å litte
paket som lura in ti å pappär häll nässduken.

16. ja kom i hog n tjering som alltin hadda
denn sen att om vi hadda gått na äran ått a*,
ss la å smöra å mesay å rörbstu ti n hog mitt jä
n brök kaka häll två då va matu för mer n en

18. då, so vi tykhta då va so roligt älla båna ti göbra
om kring då hoy hadda hulla ätta nan ta oss
ä vella ha na uträtta ta oss, fo då vitta vi va som
vankas, män då va ju so mytt som barra for jämtia
är saay ä då hadda dom ju myttja bättar vä
svha ti n tshkn gal där dom hadda fyra ä jäm-
kor ä grisu ä honpa, ä odla so dom hadda bravä
sä ä pärar, ä som sakht dom fo fog säg på ä ta
vara på ta joba ä boffi lagay. ä no hämna ya
att vi fekk oss nan ost-myl ostboll.

1) ostboll [= ostbäll eller
ostbäll ? RV]

17. Då hämna ju att om t~~x~~ mamma hadda
vöra på kaffiholas hä vä nan, att hoy hadda
spadd na gott ti ä lilla knyts n kry n nässduk
som ja tro rakht att dom hadda vä säg enkonit
for ti spara na vä säg him ti, na bräsa ä golla ä
russiya ä va då va ällt dom hadda på bättar stäl-
la. ä mattuasgotta häll na äppbar va ju vay litt.
ä fästa fältja ga ju varaan gävan ä fransa kara-
mälla som då hilla, då dom va ti hostmattuar i fihita
på hostu, i blann bytta dom ju tjyast ä ätta hoy.

11. Bordsrede.

18. Boskötarna ha no vora vey litt att fjältja ha
 lusa, ä ti gåka då då ha vora barra gäss fjältja
 himma ha dem no mästa knäfft i kop hämmay
 älli kop ä lusa kokht, ä då bå da dem ha sätta
 säg ti boss ä inna dem ha gått i fräy boka. När
 ha vora no främmay i la vä dem ha dem knäfft
 hämmay ä lusa tyest.

19. Ja kan ällar påminna ma na omna n
 att matu skolla sättas fram på boka, ä älli kop
 som ja ha frågd om dem kom i hoga omna säg
 likka tska¹⁾, män dem säg ju att om då va så då
 boka va fjätta for na säg ett den håll den gang då
 hemmy hämma att dem gått sätta i fräy säg ditt på
 spänkluka, män då va barra i nö fall. När att gröt-
 gryta vä oppvort grötu stog djäpi spishäya fofu hålla
 säg varm då va vey litt. Ä ja ha tänkt ä jussom gått
 gåh ut ä gåh in fräy ystat ti västat, män inta kom
 ma på nan gåh där dem inta ha hatt n fjöddräss-
 stuga på gäss lonta, ä ingu stuga håll gåh där

1) = lika
 tska²⁾
 RV

dom inte ha hatt stora bastanta matboka å stoba
 ätt all som ha behofft sitta nan stann, ti boff. å inga
 väggfasta bänka na anna ni kring myn å äll-
 ställninga¹⁾ å tokke ha ju å mer å mer kom-
 ma boff utom ti nan enka breggstuga som fin-
 us kvar på na ställa, vä stora bastanta tråboka
 som räkk å håll i flera hundra år finns å ti älla
 gammal å gåka därdä inte ha voffa så att
 människor ha ~~dod~~ å inte nan ha ädd dä dom
 ha hatt ätta sa, å voffa boasnas kvar, då ha ju
 behaga komma säg på akksøy å komma ti n
 aan gåk, å nhusfar han ha sita på vänstersia
 om boka ti mäst älla gåka å jöra na n, dä ligg
 rakht ti blon den ~~ovn~~ dä ha vi lakht martja
 tell, å dāja säg vänstersia, se mysa ja dāja
 komma in jöy ing döra utayätta. män n husmor
 ha ja älli sett sitta ti boff ti n gåk nå hoy ha stätt
 hä va spissu vä na lilla fat om itt hoy ha skrapati
 säg sista boffi nan gryta, å ha voffa trängt i kring
 boka vä äll som ske ha hatt säg matr, vä ti sita på stoba
 ha dom fött stätt dä vä boka å eta, håll vänta ti saay.

1) äll-
 ställninga
 RV

ULMA 29708. Märta Kihlgren. 1975

ÅNG. ED
 Frgl. M 82

21/30 Ingu fekk sitja ti bopp vā mossa jō dā ansāgs
ti ohllga matu, hatta ā mossa ladom jō gōvra
inna dōra hālldā dārrī jōsta om itt dā va feli hāllt.
māsst vaylitt vara att gōss fāltja hadda sinā
bestāmna sjar ā phassa ti bopp, ā skolla vi vara
ti n gōh ā jō matu ā sitja ti bopp vā dom vara bāst
ā vōnta tellays dom hadda sätta sāghāll si sāj
jōr soman intā spānda ut sāj. kvinnay stydda
ātta vaylitta omā huvvahlā dā dom sätta sāj
ā āt hāll drakk. I som sakht jōdriass fāltja hadda
sinā stugor ā bo ti, ā dā hadda dom ju sām mat,
ā amas bar dom in till dom ā grōt fat hāll n jō
karōtt, ā ina euka fall, kommanā joll hāmna att om
dom sika ā sā vella fekk gā in ti bopp ā āta.

21.

Ja ha no holla jō forhoff mā, mān ingu kom i
hog att itt dā ha jōmas kvina ā gaffla ā spīay ti
var gōh, mān trās piay ha no vōra bāst lānge jō
dom som va gammal sa att dom var itt so varm som
sellu spīay, ā no ha joll vōra dom som skolla ha jō
sātt vis ti nāstan var gōh n eey vella ha sā ā vōrnaysā.

dä ha ju vora ti lära säg sea dit man ha komma i
 arbete, ä lära säg vita va som famnsä hoda skolla
 vara tell på alla visa dä som va ti sköpa ä lära spi-
 matu ät nofältja mytja boff¹⁾ sköpa ä spill-
 kumma, män dä ha använnas mytja trä sköpa
 ätt päräy ä grötn ä äkappu matu för dom va no
 tski ä stark, män ti nästan var gäk hadda ä
 famnsä stenfata som dom nästan älltin hadda
 grötn ti, ä na stora vita pästaliysfata som dom
 hadda mjölka ti, tskka fata si vi ällri nu för tin,
 ä n ti ta vaha hadda dom ss mytja emaljära
 fata ä sköpa ä tillbringara ä mätta, stopa ätt
 bäya för dom skolla häla i evihut, ja dä va olika
 benämningar på tjärala, dä va storfata ä lill-
 skäpa storspillkummu ä lillspilkummu ä
 fhäskskäpa, ä stor vülu ä fhafata ä sprokku
 kopyn, n trävut som va i hop sinke vä nan
 stök trä, män sväk joffatt han höll ho länje
 som hällst om ätt dom räkt brukta välla jän. Dä
 fekk no vara så ätt dä va en som tvätta tjälra ä
 en som tskka om vi va mang ti göss anas²⁾ fekk

¹⁾ botti RV

ULMA 29708. Märta Kihlgren. 1975

ÄNG. ED

Frgl M 82

²⁾ annan RV

23 samma en jara allt i hop. Ti var gah famsaju
n spank, a ti den spanken varaju hillay a skap
pa eya hall da bogga anna a ti kan skellaya som
mas rakkt allt du behovda ha ti hans mat skohay
tallrika a n las for kniva a gaffla a spiar a tskeka
dann resskap, hadda du rakktit behantitt hadda
dom a anna stoffa skap a, ti stoppa ti man n
dann spanken ikolla vara so namma spissu som
da pa na vis jekk, a allt i hop ja ha taha va so no
ha dom hatt kniva a gaffla so lanje dom kan
komma i hog, jay kniva a jay gaffla a najay
spiar man jussem overlym va na blankt ta na
skog, dom som itt hadda selssisay hall tra spiar
man mast hadda dom no alla dela man använ-
na inta allt som va ta selvar just ti vaddas ja
vet att vi ha hatt skaphillay som da ha vora boffi-
tijn atts kanta for till a hanga opp a fast matsisay
ti. amas vara allt dori knivlaa, dori spanken

22.

Tjette hadda no fahrt ja mast var san se va
som hi ha lakt a ti nan minnar hall stora tra

kopp håll vril å smbi ha hatt na steyfat håll
 nan avslangu karätt, då ha fott gått an va som
 ha fonnas ti ta tell. Man för i vaha hadda dom
 ju duktitt stora spärbräar, män då komma
 ju an på om a då skolla ätas vaxt håll hållt,
 vara hållt va ju träbräa bäst. Ti äta vä fingra ha
 no inta ansetts som na fjäkk faronyar, utan då
 fjäkk just inta gå an, amma n om vi va uti ti
 na arbeta å skolla äta äss n bita å hadda fott na
 dellt ti hanna ätt äss.

23. — Ingn jämmföräls.

24. Tuta har förkomma ss nan veta som luum.

24.

Ti ta bästa bita, å ti kassta ti säg matn, å ti ta
 mer n litte smör på kakay åt vä amma mat, å ti
 taha vä matn ti mon å hä vä böha om man inta
 va tell taha, ja ha hoff tahas om a domma vä ti rapa
 män inta har vora nan matmor som ha tykkt om a,
 vell ja tra, män då kan ju ha förkomma å fott gå an.

26. Ti vila på matu va mäst var litt i aurtin
 då fähtja sret hämsket out-ä va oppa littitt om
 möya ä arbeta i bhann ti langt fram ätta kvälla
 ä nättay, då vara gott ti fo kasta i kull säg nan
 littu stän¹⁾ då ätta matu, ä då la somhi säg på
 gshva ä vara snällanna ä toff ä fufa vär la dom
 säg ju nta på bakken na staps, ä då dom bädda
 ti snälla ä där dä va nan höläa då la-dom ju se
 hällst ti littu hö. Ja ho länge dom vilde, dä sa
 dom ju tupp lur, kank bhonn, ä meddas lur, ä
 vaka tell, ä bhoman stän¹⁾. Män ja minus då
 att ä kvinnfäkk fekk då ällri vila for ältin vara
 na som dom skolla jara, tvätta tjälra ä stecai
 hop, ä bära nan vi häll na vatten je na smobäya
 matu, häll jähpä tell vä na littu hantog, se hära
 han²⁾ vila.

27. Way litt ä fäkk ha ju intä tykhta om ti
 komma oppi matu, ä ha dom hatt na öran ha dom
 uträtta dä om dä ha gått för säg-ä sen gått sän väg,
 Dä komna ju vara nan anhöri ä välkomun n jätt, ä
 faunsa se fekk n ju n beta, män annas fekku föll vänta.

1) stän RU

ULMA 29708. Märta Kihlgren. 1975
 ÅNG. ED
 Frgl. M 82

2) hann RU

ANMÄRKNINGAR

Beträffande ljudbeteckning, se ULMA acc. 27425, Västerlund, Rune,
Kommentar och anmärkningar till Märta Kihlgrens ljudbeteckning.
(4:o. ÅNG., Eds sn.)

Rättelser och tillägg m.n. i marginalen har tillfogats av Rune
Västerlund (signaturen RV) vid granskningen av Märta Kihlgrens texter.
Vissa tillägg har Märta Kihlgren själv gjort med blyerts i manuskriptet,
och sådana tillägg har fyllts i med bläck och försetts med signaturen MK.

Signaturen VR, som även återfinnes på något ställe, är lika med
fil. lic. Vidar Reinhammar.

Rune Västerlund

ULMA 29708. Märta Kihlgren. 1975
ÅNG. ED
Frgl M 82

/Översättning./

Svar Frågelista M 82. Matordning och bordsseder.

I. Matordning.

1.

På Edsmålet så säger vi i vanligheten ett mål mat eller vi vänder på det och säger ett matmål, t./e/x. "De gav mig inte så mycket som ett mål mat". Och vi säger ju morgonmålet och middagsmålet eller -mål och kvällsmål, -et. Men vi använder ju oss utav de där uttrycken vad det gäller "kräken", korna och kalvarna. Det heter ju t. /e/x. har du givit kräken morgonmålet, och har du givit kalven något middagsmål? Och mjölknigen det var morgonmålet och kvällsmålet, t. /e/x. hur mycket mjölkar den där kon i morgonmålet? Mjölkar hon så mycket måste du väl mjölka middag? Middagsmål.

I dag fick jag så litet till kvällsmålet utav den där kon, så nu skall jag inte bry mig om något middagsmål utav henne längre.

Sid. 2.

Men när det är frågan om mat, så säger vi ju frukost och frukosten, t. /e/x. Det är bäst att vi äter frukosten innan vi klär på oss riktigt och går ut. Och frukosten det är ju morgonmålet för en människa. Och ofta så säger vi ju middag(en) åt maten mitt på dagen, gå in och ät middag(en), eller vad är det till middagsmat i dag, eller middagsmål. Och på kvällen aftonvarden. Men någon utav riktigt gamla människor kan ju säga nu vill jag ha mig en beta, och nu tar vi oss en kvällsbeta, det är ju i vanligheten en smörgås med rakt vad som helst på eller till eller bara smör och "kaka",/med blyerts/ bröd, antingen mjukt eller hårt bröd eller kaka, och ofta /eg. myckenheten/ hade ju de hemmesost eller rörost eller någon fatost eller kalvsylta, eller något kallt fläsk, ja nästan rakt vad som helst efter råd och lägenhet, och efter det vi var mer och mindre sugna, det kom väl an på vad göra vi hade haft för oss, en tocken dag det var nog mestadels någon utav dem som hörde gården till och var liksom äldre som skulle komma med ett tocket förslag och liksom bestämma tiden.

OLMA 29708

Sid. 3.

Om jag säger att vi höll på med något göra, arbete, någon bit ifrån gården och det tog längre tid än det var liksom beräknat men vi ville få det färdigt på en gång - det var så lite och det skulle inte ta rakt någon lång stund att få ifrån oss det, så kunde det vara någon som sade: "Jag är så sugen så jag tror inte att jag kan bida till middagen". - "Jaa", kunde det vara någon fler som sade, "nog är vi (de) andra hungriga men vi måste försöka och /ut/härda till middag(s)". Så kunde matmodern säga: "Nu måste ni äta riktigt så ni bidar tills ni kommer hem" eller "Det här är mat som ni bidar på". Men det är ett underligt uttryck det där "bida", vi använde det så många olika tillfällen, vi sade och säger: "Han eller hon bidade inte alls där" och "Uppvärmd gröt är ingenting att bida på".

2.

Om vi inte talar om matmålen som vi kunde äta och laga till i vanlig ordning dagen igenom, utan vi tar en dag då vi säger att vi har varit tvungen ändra och ta oss till med något annat, måste iväg åt något håll, och att det var bäst att få uti sig någon mat

Sid. 4.

innan det bar iväg. Då kunde matmodern säga: "Jag tog till det i hastigheten /eg. brådfång/, för de måste få sig någon smula eller en gruta innan de gav sig av gårde". Då kunde det vara någon som inte kunde få uti sig något då. Då hette det: "Gör dig en beta och stoppa i fickan, om inte du kan truga uti dig något utav det här. Jag får väl ställa så ni får er ett riktigt skrovsmål när ni kommer tillbaka." Det menas att det skulle varda så mycket och våldsamt då så de skulle få vänta sig att varda mer än mätta.

3.

Nu är snart frukostdags eller middagsdags eller aftonvardsdags, t. /e/x. Det kom någon och sade omkring frukostdags att vi skulle göra det.

4.

Det har ju varit vanligt med förmiddagskaffe och eftermiddagskaffe en lång tid utav världen. Och förr var det ju då kaffe och grädde och en sockerbit. Och det var ju gott och bra att få en vilostund, men /allt/ efter som allting har blivit bättre och bättre så har det nog varit vanligt på de här

ULMA 29708

sista femtio åren med något doppa till, för- och eftermiddagskaffe, och då vart det

Sid. 5

ju också som ett mål för den som ville ha. Då har det ju så mycket berott på husbondfolket hur de själva har velat haft det, uti många gårdar var det skorpor och uti en annan gård var det både vetebullar och skorpor, och på ett annat ställe kunde det vara rågrödmörgås till kaffet på eftermiddagen och något annat på förmiddagen. Så något annat mål hann det ju inte varda tal om, om de skulle hinna med något göra.

5.

En husmor eller han eller hon som stod för kunde ju varda förhindrad på något vis när de höll på med maten, så de som väntade vart otåliga. Då kunde det heta Ni kan väl ta er en beta tills maten, maten blir tillreds.

6.

Jag vet mig inte ha hört talas om något annat än att folk har hållit ordning på mattiden på något vis, men somliga människor som var ensamma inte åt någonting förr än de kände sig ~~sig~~ riktigt utsvultna. Och uti gårdar där de var litet folk och inte några små eller mindre barn, nog kunde de spara med att äta, liksom tills de gav sig tid.

Sid. 6

7.

Många äldre människor ville ju ha frukostmaten tidigt, men de har nästan haft olika seder uti var gård, och dem har de vant sig vid, så de har rakt lidit, när de har måst tagit ny sed, på ett annat ställe. Uti bondgårdar så åt de redan klockan sju på morgonen innan de började på arbeta med någonting, pigan gick ju och mjölkade och stillde kräken och hon fick väl äta när hon kom in från ladugården. Men karlarna och arbetsfolket som var lejda för dagen. Och uti en annan gård åt de efter det de hade varit ute och arbetat någon timme, och uti nästa gård åt de två timmar efter det de hade börjat på arbeta. Och likt var det med middagen, åt de tidigt på morgonen, vart de ju sugna på middagsmålet tidigare, och då fick de ju rätta för- och eftermiddagskaffet efter de andra matmålen. Men vad som alltid har förundrat mig varför de har sigit upp så tidigt när det var och är svarta vintern,

stigit

ULMA 29708

de har ju nästan aldrig sett

Sid. 7

att uträtta någonting utan lykta. Frukosten eller morgonmålet var nog saltströmming och potatis och uppvärmd gröt, kornmjölsgröt över sedan kvällen före. Eller sill och potatis, och sillen var stekt på glöd, men strömmingen kokade vi men det var ju de som stekte den också men de är ju så små. Och så hände det väl att någon gång hade de någon annan mat, något överblivet sedan någon dag före och någon välling i stället för gröt. Men till middagsmålet kunde det vankas blodkaka och stekt fläsk och vitsås och någon kräm. Och till aftonwards smör och kaka och mesost eller någon kalvsylta och rödbetor ja bägge delarna ja alla delar, och sedan på kvällen kokade vi ju gröt före sängdags, för det mesta kornmjölsgröt för kornmjöl hade ju alla människor. Men det har ju varit vissa matseder uti olika socknar, och vissa dagar skulle det ju vara den maten. Bruna bönor på tisdagen och ärtor på torsdagen ena gången skulle fläsket vara stekt och andra gången kokt, och köttsoppa med klimp.

Sid. 8

Och till maten så drack nog folk dricka som de gjorde själva eller surmjölk uppvispad eller någon separerad mjölk.

8.

I fåbodarna var ju mest bara en från var gård, utom när det var något som skulle göras något särskilt som laga något tak eller något i ladugården eller rusta till någon ved. Och så i slåttertiden för de hade ju stora långa slåtterskiften där och bara lieslåtter så då kallade de ihop många och hjälptes åt, och då var det ju ställt med mat och då höll de nog matmålen som efter vanligheten det kunde väl varda någon liten omändring om det var så de började ha till reds så de skulle kunna få gå hem på bygden att de drog ut på tiden, men vart arbetsfolket för hungrig(a) så visste nog husbonden att inte det just vart något uträttat utan matbetan, och någon vilostund, för det var arbetsamt att trampa och gå uti de där tuvorna dagen igenom, och litet sovet för de började tidigt och höll på tills det skymde om kvällarna. När det var tröskning om höstarna då började det vara bra kallt om morgnarna så de kunde gå in någon och värma sig

Sid. 9

och liksom turas om, men de körde ju vandrigen med häst, som drog tröskverket och då var det ju så hindersamt för honom att stanna, så det var alltid någon som bytte av honom för det vart kallt att gå så sakta och jämnt hela dagen,

ULMA 29708

så han fick gå in som de sade, och få en näve värme. Det var ju annat med dem som tröskade med slaga de höll sig nog värmen, men dagarna var kortare så det ville nog till att de höll på medan de såg. Just när det var det där höstgörat åt de ofta surströmming som den var, eller litet stekt till färsk potatis, och så tätmjök, men på någon gård åt de väl något annat också om inte husbondfolket själva tyckte om surströmming det kom nog mestadels an på det vad det vart för mat till gårds.

9.

Om det var så det vart lejt någon arbetare utav något slag som skulle göra några arbetsdagar hos någon antingen (det) han var bonde eller något annat, så då var det alltid tal om kosthållet, eller mathållningen, men ibland kunde det heta, man och man emellan "vad tyckte /ev. tycker?/ du om den här mathållningen", då var det ju frågan om

Sid 10

det dugde. Ja det har ju varit frågan om köttssoppa om söndagarna långt bak i världen, kött och potatis och rötter, och då talade de ju om att de brukade koka en mycket stor gryta, och späda ut och äta flera gånger på veckan så länge den räckte. Tills torsdag helst, då de kokade ärtsoppa på fläsk och spädde ut den också någon gång om det gick an. Så säkert så är det inte så gott att veta men vad vi vet det är ju att folk i allmänhet var fattiga och okunniga att ta vara på vad jorden kunde ge, så de som brukade jorden och hade kreatur lagade ju till utav det de slaktade och använde ju mjök och kärnade smör och gjorde ost och mesost både utav ko- och getmjök, och så talades det mycket om att de använde fisk från ån lax fick de ju ofta förr i världen och sik, så de berättade ju att somliga vart rakt rädda när de såg laxfatet på matbordet, men det vart väl mycket utav salt mat för de kunde ju inte behålla färskmaten som nu, och då vart det väl både härsket och halv-surt för många det de hade i matväg.

Sid. 11

Det var en gammal käring som höll på tala om en gång hur det var när hon vart skickad ut att tjäna lillpiga hon var inte mer än en sex sju år, och i den gården fick inte allihop samma mat, utan tjänarna fick äta sedan gårdsfolket hade ätit, och aldrig något smör på kakan åt tjänarna och hon fick litet mat alltid så hon var hungrig alltid när hon gick och lade sig om kvällarna, och

ULMA 29708

arbete rakt omänskligt fick hon hon skulle dra vatten åt djuren och ved att elda med och visas hit och dit så lång som dagen var, men så talade hon om att de hade en äldre piga, och de låg nog uti samma rum och samma säng och hon tyckte hon var snäll, för det var en kväll som hon hade lagt sig och då sade hon åt storpigan, "Hå hå ja ja nu är det kväll och jag önskar det aldrig bleve någon morgon", då redan var hon belåten på livet. Men så sade (sade hon ?) då var det en natt som storpigan väckte upp henne, och sade "stinta kom upp ska vi äta oss mätta" och då hade hon stulit mat och satt fram och det var smör och litet utav varje den gången"men det tordes vi inte göra nå många gånger, men vad jag minns det" sade hon.

Sid. 12

där jag tjänade när jag var ung. Där var det ju en husmor utav gamla stammen, men nog unnade hon oss maten och hon var omtalad för att arbetsfolket och tjänarna fick mycket och god mat. Och där var det köttssoppa och rötter och råskalad potatis om söndagarna, och till frukost fick vi några ägg och an-sjovis och kalvsylta och rödbetor och rörost eller fatost, när det fanns råmjölk. Och god kaka hade de ju både helg och vecka, och kaffebröd builar och skorpor fick vi var dag, men inte hade det väl varit så vanligt i hennes ungdom men hon hade ju själv tjänat piga på flera ställen. Och där såg jag att hon lagade till någon kalvstek, undanställt och några sviskon och någon grädde och småkakor om det var så hon väntade något storfrämmande, men då fick ju sådana ena sitta inne i salen eller något annat rum, de hade ju väldigt stor gård. Men nog fick vi mat men inte kalvstekar, det spårade hon och gav gubben sin när han åt.

10.

Sovel det kallade de ju kött och fläsk och ost och mesost, och det som gick (an) att laga till utav det och ibland fanns det ju mer och ibland mindre, och när det började vara slut så sade vi ju att nu tryter snart sovlet

Sid. 13

och många sade ju som så att nog duger det utan sovel om de fick smör på kakan var det sovel nog så det har ju inte varit vanligt med smör på kaka till middags uti alla gårdar. Men det var nog utav det att de sålde oseparerad mjölk och då räckte det väl inte ihop om inte de hejdade något mål, och de

BLNA 29708

gamla åt ju inte smör på kaka om de hade fläsk på matbordet, men det var ju inte uti alla gårdar de hade jord och djur att föda sig på och då var det nog inte så fett alla gånger utan de fick nog spara på /eg. hejda/ allt som var och de som hade mycket barn fick nog äta både på ena och andra viset.

Vi säger ju getsovel än i dag åt ost och mesost utav getmjölk, men det kallar vi ju sylta ja det vi äter på smörgås, lägg på sovel.

De använde ju träbyttor, och det var ju kanske för till att bevara det på mer än ett vis, byttorna gick ju behändigt att bära, och ställa ifrån sig genom att det var täta lock på dem. Om vad mat som helst har vi ju sagt "det här var sovligt och gott" och det var väl när vi var riktigt hungriga och fick något som vi då tyckte var riktigt gott.

Sid. 14

Om de var ute och jagade och fick sig en hare eller en fågel eller en älg, då hade de varit ute och skaffat sovel till gårds. Om potatis och mjöl och gryn och rötter och och tocket, det var grovskaffning, men kött och fläsk det var gudslånet.

Om man sitter och äter bara kaka enbart då mölar man, och likt om man äter bara sovel t. /e/x. ger sig till och bara skär ostbit på ostbit och äter utan (bröd) kaka då inte bara mölade man utan man var skamlös också.

11.

Vi säger nog, "ät den här förmaten nu och blir inte ni mätta får ni bryta under med någon gröt" eller välling vad vi hade eller soppa eller kräm.

12.

Matsäcken han kom i fråga i många sammanhang. När barnen gick på skola så var det ju frågan om att ha en matsäcksbit med sig, och karlen eller karlarna som arbetade i skogen skulle ju ha matsäck, antingen de var borta över dagen eller låg i någon koja hela veckan eller längre, men om jag säger att någon människa for åt något håll

Sid. 15

då hette det, "Du måste ta någon färdmatsäck med dig". Och de som gick till skogs hade ju en ryggsäck och bar "matsäcken" kaffe och några sockerbitar och några smörgåsar, kaffe kokade de ju mestadels uti en burk som de satte upp på en käpp över en liten eld när de vilade och nå mycket märkvärdig mat-beta kunde de inte ha med sig vintertiden för det frös ju så det var tjälät

OLMA 29708

12

när de skulle äta, vid den där eldstaden de hade, vid hygget, vid någon stubbe. Och den där ryggsäcken den fick nog heta matsäcken, "Ge mig matsäcken ur ryggsäcken" var nog för ommafållt /?/ att säga, och i den där säcken hade de nog ett ombyte vantar och någon mössa och kanske någon tröja att ha på sig när de gick hem svettiga och slut. När vi gick och vallade fick ju lillkonten gå an, eller något litet knyte, matknyte(t). Och det hette nog göra, och rusta uti matsäcken.

13.

Det kom ju mycket an på vad väder det var och vad årstid det var, att rusta matsäcken, var det vinter och kallt och han som skulle äta aldrig fick komma

Sid. 16

under tak och uti någon värme som det mestadels har varit förr, i skogen och på vägbyggen, då var det bra om de kunde få med sig något som gick (an) att få någon värme uti sig utav. En tunn välling uti någon flaska eller burk vet jag de hade invirad, men amerikanskt fläsk och kaka och kaffe har nog mestadels fått hållit livet och krafterna uti tockna arbetare, annars har nog folk rustat ihop det de har haft någon sill eller någon strömming att lägga på kakan, och så fick de försöka att få uti sig några potatisar och någon gröt innan det bar av, och så äta när de kom till gårds men sedan folk hade så de kunde göra pannkakor har nog det ock fått varit mat att bida på. Vallhjons-maten var det ju lättare med för då frös ju inte någonting så då kunde de ju ha kallgröt och surmjölk och någon kakbit, och fanns det smör och mesost och någon tjockkaka var det ju ingen konst. Och torrfårköttet fick ju räcka länge om det fanns uti en gård så de kunde få det med sig. Men annars får vi nog tro att nöden har lärt människorna att reda sig på något vis./

Sid. 17

Askar utav trä större och mindre de har nog kommit till användnings ofta för de var nog bra att behålla smör och ost och vad mat du än hade med dig, för det var ju nödvändigt att ha maten i behåll för okräken som vi säger råttor och lekatt och fåglar så det har funnits träskrin som de har haft både kött och fläsk och kakor uti. Jag vet vi har skurat och gnidit och vädrat dem men matlukten satt uti. Tockna skrin som var större hade de med sig när det bar av dit de körde med häst och vagn, men när de klövjade på en häst fick de ju begagna knyten, dukar utav tyg. Och drickskaggar dem hade de nog bara uti

ULMA 29708

större gårdar när de for ut till slätter(ängar) och var mycket folk.

15.

Den där lilla maten de tog med sig uti en ficka, det kallade de för en beta eller en klining, ett litet paket de virade in uti ett papper eller näsduken.

16.

Jag kommer ihåg en käring som alltid hade den seden att om vi hade gått något ärende åt henne, så lade hon smör och mesost och rörost uti en hög mitt på en brödkaka eller två det var mat för mer än en

Sid. 18

det, så vi tyckte det var så roligt alla barn(en) uti gårdarna omkring när hon hade hälsat efter någon utav oss och ville ha något uträttat utav oss, för då visste vi vad som vankades, men det var ju så nyligen som bara för femtio år sedan och då hade de ju mycket bättre med sovel uti en tocken gård där de hade fyra och fem kor och gris och höns, och odlat så de hade bra med säd och potatis, och som sagt de förstod sig på att ta vara på utav jorden och ur ladugården. Och nog hände det att vi fick oss någon ostmyl (ostboll).

17.

Det hände ju att om t. /e/x. mamma hade varit på kaffekalas hos någon, att hon hade sparat något gott uti ett litet knyte en ren näsduk som jag tror rakt att de hade med sig enkom för att spara något med sig hem uti, några småkakor och gotter och russin och vad det var allt de hade på bättre ställen. Och marknadskarameller eller några äpplen var ju vanligt. Och fästfolk gav ju varandra gåvor och fransade karameller som det hette, när de var till höstmarknads i friheten på hösten, ibland bytte de ju tjänst också efter den.

Sid. 19

II. Bordsseder.

18.

Bordsbön har det nog varit vanligt att folk har läst, och uti gårdar när det har varit bara gordsfolket hemma har dom nog mestadels knäppt ihop händerna allihop och läst högt, och då både när de har satt sig till bords och innan de har gått ifrån bordet. Men har det varit något främmande tillsammans med

ULMA 29708

dem har de knäppt händerna och läst tyst.

19.

Jag kan aldrig påminna mig något annat än att maten skulle sättas fram på bordet, och allihop som jag har frågat om de kommer ihåg något annat säger likadant, men de säger ju att om det var så det bordet var upptaget för något särskilt den eller den gången då kunde det hända att de måste sätta ifrån sig på skänkluckan, men det var bara i nödfall. Men att grötgrytan med uppvärmd gröt stod på spishörnet för att hålla sig varm det var vanligt. Och jag har tänkt och liksom gått gård ut och gård in från öster till väster, men inte kommit på någon gård där de inte har haft en födorådsstuga på gårdstomten, och ingen stuga eller gård där

Sid. 20

de inte har haft stora bastanta matbord och stolar åt alla som har behövt sitta någon stund, till bords. Och inga väggfasta bänkar nå annat än ikring skorstenen och eldställningen, och tocket har ju också nu mer och mer kommit bort utom uti någon enstaka bryggstuga som finns kvar på några ställen. Nej stora bastanta träbord som räcker och håller i flera hundra år finns det uti alla gamla gårdar där det inte har blivit så att människorna har dött och inte någon har ärvt det de har haft efter sig, och blivit boende kvar, då har ju bohaget kommit sig på auktion och kommit uti en annan gård. Och en husfar han har suttit på vänstra sidan om bordet uti mest alla gårdar och gör det nog än, det ligger rakt uti blodet det arvet det har vi lagt märke till, och när jag säger vänstersidan, så menar jag när jag kommer in genom dörren utifrån. Men en husmor har jag aldrig sett sitta till bords uti en gård nej hon har stått vid spisen med något litet fat om inte hon har skrapat uti sig det sista ur någon gryta, och har det blivit trångt ikring bordet med alla som skall ha haft sig mat, med att suttit på stolar har de fått stått vid bordet och äta, eller vänta till sedan.

Sid. 21

20. Ingen fick sitta till bords med mössan på det ansågs att ohelga maten, hattar och mössor lade de på golvet inom dörren eller då i farstun om inte det var väldigt kallt. Mest vanligt var det att gårdsfolket hade sina bestämda sidor och platser till bords, och skulle vi vara uti en gård och få mat och sitta till bords med dem var det bäst att vänta tills de hade satt sig

ULMA 29708

eller se sig för så man inte skämde ut sig. Kvinnorna sköt efter vanligheten undan huvudklädet när de satte sig och åt eller drack. Och som sagt födoråds-folket hade sina stugor att bo uti, och då hade de ju sin mat, och annars bar de in till dem ett grötfat eller en potatiskarott, och i något enstaka fall, kunde det väl hända att om de orkade och så ville fick gå in till bords och äta.

21.

Jag har nog hållit på förhört mig, men ingen kommer ihåg att inte det har funnits knivar och gafflar och skedar uti var gård, men träskedar har nog varit bäst länge för de som var gamla sade att de blir inte så varma som silver-skedar, och nog har det väl varit de som skulle ha på sitt vis uti nästan var gård den ene ville ha så och den andre så.

Sid. 22

Det har ju varit att lära sig seden dit man har kommit och arbetat, och lära sig veta vad som fanns och vad det skulle vara till på alla vis det som var uti skåp och lådor, skedmat åt nog folk ofta ur skålar och spilkumar, men det har använts mycket träskålar åt potatis och gröt och överbliven mat för de var nog tåligen och starka, men uti nästan var gård hade och fanns det stenfat som de nästan alltid hade gröt uti, och några stora vita porslinsfat som de hade mjölk uti, sådana fat ser vi aldrig nu för tiden, och en tid utav världen hade de så mycket emaljerade fat och skålar och tillbringare och mått, stop åt barnen för de skulle hålla i evighet, ja det var olika benämningar på kärlen, det var storfatet och lillskålen, storspilkumen och lillspilkumen och fläsk-skålen, och storvrilen och flatfatet och spruckenkoppen, en trävril som var ihopsinkad med någon ståltråd, men så väl gjort att den höll hur länge som helst om inte de rakt brukade våldet på den. Det fick nog vara så att det var en som tvättade kärlen och en som torkade om vi var många till gårds annars så fick

Sid. 23

samma en göra alltihop. Uti var gård fanns det ju en skänk, och uti den skänken var det ju hyllor och ett skåp på ena eller då bägge ändarna och uti den skulle det rymmas rakt allt du behövde ha till hands matskålar tallrikar och en låda för knivar och gafflar och skedar och sådana där redskap /eg. "tocket där redskap", neutr. sg. koll./, hade du riktigt behändigt hade

ULMA 29708

de ett annat stort skåp också, att stoppa uti men den där skänken skulle vara så nära spisen som det på något vis gick, och allihop jag har talat med så nog har de haft knivar och gafflar så länge de kan komma ihåg, järnknivar och järngafflar och några järnskedar men liksom överlupna med något blankt utav något slag, de som inte hade silverskedar eller träskedar men mestadels hade de nog alla sorter /dvs. järn, silver och trä, eg. "alla delar"/ men använde inte allt som var utav silver just till vardags. Jag vet att vi har haft skåphyllor som det har varit urtaget /eg. "urtagen"/ efter kanterna för till att hänga upp och fast matskedar uti, annars var det allt i knivlådan, i skänken.

22.

Köttet hade nog folk mestadels var sin sed med somliga har lagt det uti någon mindre eller större trä-

Sid. 24

kopp eller vril och somliga har haft något stenfat eller någon avlång karott, det har fått gått an vad som har funnits att ta till. Men förr i världen hade de ju duktigt stora skärbrädor, men det kom ju an på om det skulle ätas varmt eller kallt, var det kallt var ju träbrädan bäst. Att äta med fingrarna har nog inte ansetts som nå folkfasoner, utan det fick just inte gå an, annat än om vi var ute uti något arbete och skulle äta oss en bata och hade fått något delat uti handen åt oss.

23. --- Ingen jämförelse.

24. Inte har det för/e/kommit så någon vet det som lever nu.

24 /= 25/.

Att ta bästa bitarna, och att kasta uti sig maten, och att ta mer än litet smör på brödet /eg. "kakan"/ jämte annan mat, och att tala med maten i munnen och vid bordet om man inte var tilltalad, jag har hört talas om det där med att rapa men inte har det varit någon matmor som har tyckt om det, vill jag tro, men det kan ju ha för/e/kommit och fått gå an.

Sid. 25

26.

Att vila på maten var mest vanligt i andtiden när folk slet hemskt ont och var uppe bittida om morgnarna och arbetade ibland till långt fram efter kvällarna och nätterna, då var det gott att få kasta ikull sig någon liten stund då

ULMA 29708

efter maten, och då lade somliga sig på golvet och var det slåttanden och torrt och fint väder lade de sig ju ute på backen någonstans, och när de bärgade uti slåtterängarna /eg. "slåttarna"/ och där det var någon hölada då lade de ju sig helst uti litet hö. Ja hur länge de vilade, det sade de ju tupplur, kankblund, och middagslur, och dvala till, och blunda en stund. Men jag minns då att ett kvinnfolk fick då aldrig vila för alltid var det något som de skulle göra, diska /eg. "tvätta kärlen"/ och städa ihop, och bära någon ved eller något vatten ge några småbarn mat, eller hjälpa till med något litet handtag, så karlarna hann vila.

27.

Vanligt folk har ju inte tyckt om att komma under måltid /eg. "uppe i maten"/, och har de haft något ärende har de utträttat det om det har gått för sig, och sedan gått sin väg, Det kunde ju vara någon anhörig och välkommen gäst, och fanns det så fick han ju en beta, men annart fick han väl vänta.

ULMA 29708